

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องจะนำเสนอ ดังนี้

- 2.1 ความหมายอาสาสมัคร
- 2.2 แนวคิดอาสาสมัคร
- 2.3 แรงผลักดันที่ก่อให้เกิดจิตวิญญาณอาสาสมัคร
- 2.4 หลักสูตรพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัครในประเทศไทย
- 2.5 หลักสูตรพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัครของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

2.1 ความหมายอาสาสมัคร

Oxford English Dictionary นิยามความหมายอาสาสมัครว่าเป็นการสมัครใจทำงานใดๆ โดยไม่รับค่าตอบแทน

ปานศักดิ์ ชินพรมราช (2550) ให้ความหมายคำว่า "อาสาสมัคร" คือ การให้ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งการให้นั้นไม่ได้ระบุว่าเป็นแรงงาน เป็นเงิน เป็นสิ่งของ แต่การให้ที่ถ่องแท้จะส่งผลให้เกิดความสุขทางจิตใจทั้งผู้ให้และผู้รับ

วิจิตร ศรีสะอ้าน (อ้างใน ภูมิธรรม เวชยชัยและสุรัสวดี หุ่นพยนต์, 2521) ได้วิเคราะห์ไว้ว่าอุดมการณ์อาสาสมัครจะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ คือ

1. เป็นการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม มิใช่เพื่อส่วนตัว
 2. เป็นการกระทำที่เป็นไปโดยความสมัครใจ อดใ้ทำตามถ้าทำโดยมิใช่ความสมัครใจ หรือมีการบังคับให้ทำ ถือว่าเป็นการทำลาย spirit ของ "งานอาสาสมัคร"
 3. เป็นการกระทำที่ไม่มุ่งหวังผลตอบแทนในรูปของสินจ้างรางวัล การทำงานต้องถือหลักว่าไม่เป็นการจ้าง ค่าตอบแทนที่ได้ควรเพียงพอแก่การยังชีพเท่านั้น
 4. เป็นการอุทิศกำลังกาย กำลังใจและเวลาให้ส่วนรวมมิใช่อุทิศกำลังทรัพย์ การบริจาคทรัพย์ มิใช่การอาสาสมัคร ถือเป็นการให้ทานมิใช่ spirit ของอาสาสมัคร
- งานใดก็ตามที่เข้าข่ายลักษณะ 4 ประการดังกล่าวมานี้ครบถ้วนจึงจะถือว่าเป็น "งานอาสาสมัคร"

ฉัตรวรรษ องคสิงห์ (2550) ได้ให้ ความหมายของอาสาสมัครที่เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป คือ ผู้ที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น โดยไม่รับค่าตอบแทน ซึ่งจิตสำนึกของผู้ที่อุทิศตนทำงาน เช่นนี้มีทั่วไปในทุกท้องถิ่น

Susan J. Ellis และ Katerines H. Noyes (อ้างในศุภรัตน์ รัตนมุขย์, 2544) ให้ความหมายว่า เป็นการเลือกกระทำสิ่งต่างๆ ที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำและเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง และการกระทำนี้ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่ จากความหมายนี้จะเห็นองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

1. การเลือก (Choose) เป็นการเน้นที่เจตจำนงที่อิสระที่จะกระทำหรือไม่กระทำในสิ่งใด ๆ
2. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) หมายถึงการกระทำที่มุ่งมั่นเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นซึ่งอาจเป็นได้ทั้งบุคคล กลุ่มคน หรือสังคมส่วนรวม
3. โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง (Without Monetary Profit) หมายถึงไม่ได้หวังผลรายได้ทางเศรษฐกิจ แต่อาจรับเป็นรางวัลหรือค่าใช้จ่ายทดแทนที่ตนเองได้ใช้จ่ายไป แต่ไม่อาจเทียบได้กับค่าของสิ่งที่ได้กระทำ
4. ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่ (Beyond Basic Obligations) หมายถึงสิ่งที่ทำนั้นอยู่นอกเหนือความจำเป็นหรือสิ่งที่ถูกคาดหวังว่าจะต้องทำตามภาระหน้าที่

ศุภรัตน์ รัตนมุขย์ (2544) ให้ความหมายว่าเป็นการกระทำสิ่งต่างๆ ที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรทำและเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นเงินทอง และการกระทำนี้ไม่ใช่ภาระงานที่ต้องทำตามหน้าที่

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2547) นิยามความหมายอาสาสมัครว่าหมายถึงบุคคลที่อาสาเข้ามาช่วยเหลือสังคมด้วยความสมัครใจ เสียสละ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ป้องกัน แก้ไข และพัฒนาสังคมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าอาสาสมัครหมายถึงบุคคลที่มุ่งทำงานเพื่อการบริการ และอุทิศตนโดยไม่ต้องการค่าตอบแทนเป็นเงินทอง ไม่ต้องการจ่ายให้กับการทำงานนั้นๆ แต่อย่างใด อาสาสมัครเต็มใจในการอาสาเพื่องานนั้นโดยตรง

2.2 แนวคิดของอาสาสมัคร

ฉัตรวรรณี องคสิงห์ (2550) กล่าวว่าเส้นแบ่งของผู้ที่เป็นอาสาสมัคร และผู้ทำงานให้บริการทางสังคม อาจจะมีเส้นแบ่งที่เบาบางมากหากจะใช้เพียงเงื่อนไขของการทำงานโดยปราศจากค่าตอบแทน หรือพอมีค่าตอบแทนบ้าง แต่ให้เป็นไปอย่างพอเพียง หรือผลที่ได้รับไม่อาจทดแทนกับค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายไป การคิดในเชิงเศรษฐกิจหรือการแลกเปลี่ยนเชิงตัวเงินนี้ อาจจะไม่เพียงพอสำหรับผู้ที่มีแนวคิดของการทำงานอย่างอุทิศตัวเพื่อสังคม วิธีคิดของคนทำงานอาสาสมัครจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้ศึกษารวบรวมมาพอเป็นสังเขป ดังนี้

1). การยึดมั่นในอุดมการณ์

อุดมการณ์ของผู้ที่จะเป็นอาสาสมัครคือมีสำนึกถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและสังคม ความปรารถนาอันเร้นลับภายในใจที่ต้องการเห็นสังคมมีการปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียม มีการเอาใจเขามาใส่ใจเราต่อกันน้อยที่สุด ซึ่งสังคมจะเป็นเช่นนั้นได้ ก็จะต้องอาศัยกระบวนการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและแพร่กระจายไปยังคนทุกชั้น ทุกกลุ่มทางสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ ดังนั้นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีจิตวิญญาณของการเป็นอาสาสมัครคือ การเห็นความไม่ยุติธรรมหรือการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมไทย คือการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สนับสนุนและส่งเสริมแนวคิดบริโภคนิยม

แนวคิดแบบ “อุดมการณ์อาสาสมัคร” กับ “แนวคิดบริโภคนิยม” มาจากคนละฐานความคิดที่อยู่ตรงกันข้าม คืออุดมการณ์ทางสังคม มุ่งให้เราไปสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ มีความสุขกับเพื่อนมนุษย์ ในขณะที่ระบบบริโภคนิยม ทุนิยม เป็นระบบที่เอาใจเขามาใส่ใจเรา เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจและผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มเท่านั้น และสอนให้หาความสุขตามลำพังตนเองโดยไม่คิดถึงคนอื่น แต่แม้ว่าสังคมบริโภคนิยมจะมีอันตรายมาก แต่ก็ยังไม่หมดหวังเสียทีเดียว เพราะเมื่อถึงเวลาหนึ่ง สังคมบริโภคนิยมก็จะพบกับปัญหาด้วยเช่นกัน นั่นก็คือ ความเหงา แล้วกลไกนี้มันจะสร้างเงื่อนไขให้เกิดอาสาสมัครในที่สุด อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์อาสาสมัครจะเกิดขึ้นและมีอยู่ได้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับบุคคลเดียว แต่ต้องขึ้นอยู่กับความเข้าใจในโลก ความเป็นไปในชีวิตอย่างมีเหตุมีผล และกระบวนการที่จะเข้าใจความเป็นไปของสังคมคือการเข้าใจในหลักธรรม คำสอนของศาสนาที่นับถืออยู่ให้แตกฉาน ต้องมีความเข้าใจในประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของโลก มีความเข้าใจเป็นพื้นฐานของการเคลื่อนไหว การแปรเปลี่ยน และอุดมการณ์ที่ดีจำเป็นต้องอาศัยการบ่มเพาะ จะรอให้เกิดและเติบโตเองไม่ได้ ข้อสำคัญคืออุดมการณ์อาสาสมัครไม่ใช่ความดีอันยิ่งใหญ่แต่เป็นพันธกิจทางใจที่จะต้องกระทำ

2). การยึดมั่นในหลักศาสนา

อาสาสมัครที่ยึดมั่นในหลักศาสนา ยึดถือจารีตประเพณี โดยมุ่งทำความดีและอุทิศตนเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เมื่อลงมือทำงานแล้วไม่คิดว่าตนเองจะได้อะไรหรือจะเสียอะไร แต่มุ่งทำงานไปอย่างปราศจากเงื่อนไข การมุ่งบำเพ็ญประโยชน์ให้กับผู้อื่นหรือสังคมนั้นจะต้องทำที่ตนเองก่อน เรียกว่าประโยชน์ตน คือมีการประพฤติดี รักษาระเบียบวินัย รักษาความสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร ปฏิบัติกิจการงานด้วยความเข้มแข็งหนักแน่นจนติดเป็นนิสัย เมื่อทำประโยชน์ตนแล้วก็ทำประโยชน์ให้ผู้อื่น เช่น การให้การสงเคราะห์แก่ผู้ยากจน ขาดแคลน ผู้ด้อยโอกาส ผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน พร้อมกับการทำประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์สังคม เช่น ช่วย

ในการป้องกันแก้ไขปัญหาสังคม ในการพัฒนาสังคม การส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

อาสาสมัครที่ทำงานด้วยหลักการของการยึดมั่นในหลักศาสนา และต้องการทำงานเพื่อ ละตัวตน หรือเข้าถึงการปล่อยวางทางวัตถุ สิ่งของ เงินทอง ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็นต่อ การดำรงชีพ เพื่อให้สามารถเข้าถึงความสุขที่ลึกซึ้งกว่า อาสาสมัครเหล่านี้จะมุ่งอุทิศแรงกายและ ทรัพย์สิน เพื่อเป็นการบริจาคทาน คือมีน้ำใจเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น อาสาสมัครที่ได้ศึกษาและเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนา จะหาหลักธรรมประจำใจ เพื่อเป็นเป้าหมาย หรือเครื่องมือในการเดินทางไปสู่ขั้นปลายชีวิต และพยายามหาหนทางที่จะ อุทิศตน ถวายทอดความรู้ ความสามารถให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นที่เจ็บป่วยและยากไร้ ด้อยโอกาส กว่าตน

3). ค่านิยมบางประการ

การอุทิศตนเป็นอาสาสมัครอาจจะก่อกำเนิดมาจากค่านิยมบางประการที่มีอยู่ ภายในความรู้สึกนึกคิดของคนๆ นั้น เป็นค่านิยมที่ได้รับการพัฒนามาจากการหล่อหลอมของ ครอบครัว จากสถาบันการศึกษา จากหลักธรรมคำสั่งสอนในศาสนา จากการเฝ้าสังเกตและตั้ง คำถามกับความเป็นไปในสังคม หรือการได้อ่านประวัติชีวิตของนักพัฒนา หรือบุคคลที่เป็น แบบอย่างในใจ ค่านิยมดังกล่าวได้แก่

- การเสียสละ ผู้ที่อุทิศตนเป็นอาสาสมัครกล่าวว่า การจะเข้าถึงความเสียสละได้ จำต้องผ่านกระบวนการของการบังคับจิตใจให้ลด ละ สละ เลิก วิถีความสุขส่วนตัว การบริจาค ทรัพย์สิน เงินทอง เวลาและบางคนรวมถึงความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว เพื่ออุทิศตนมา ทำงานอาสาสมัคร

- ความมั่นคงทางจิตใจ การอุทิศตนโดยยึดมั่นในอุดมการณ์นั้น จำต้องมีความหนัก แน่น อดทน และความมั่นคงอย่างสูงทางจิตใจ ถึงจะสามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ได้ โดยเฉพาะการทำงานที่เปลี่ยนเป้าหมายจากการรับเป็นตัวเงิน เป็นการบำรุงความเชื่อและความ ยึดถือในอุดมการณ์

- ความสามารถในการรักษาสมดุล ผู้ที่ทำงานอาสาสมัครจำเป็นต้องสามารถ รักษาสมดุลระหว่างความต้องการเชิงเศรษฐกิจที่สนองรับต่อความต้องการทางกาย และ ความต้องการที่จะบรรลุอุดมการณ์ซึ่งเป็นความต้องการภายใน

2.3 แรงผลักดันที่ก่อให้เกิดจิตวิญญาณอาสาสมัคร

แรงผลักดันที่ก่อให้เกิดจิตวิญญาณอาสาสมัคร (spirit of voluntarism) เป็นหลักคิด ประการสำคัญของผู้อุทิศตนเป็นอาสาสมัคร จิตวิญญาณอาสาสมัคร คือการมีจิตใจที่เสียสละ

ทำงานด้วยความสมัครใจ เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น ประชาชนและสังคม โดยไม่หวังผลตอบแทนที่เป็นเงินหรือวัตถุ เช่น การทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ที่ไม่มีบำเหน็จรางวัล หรือผลประโยชน์ส่วนตน และดำเนินชีวิตในรูปแบบที่แตกต่างไปจากกระแสหลัก คือกระแสเศรษฐกิจบริโภคนิยมที่มุ่งเน้นเรื่องการสร้างรายได้เป็นหลัก จะมีแรงผลักดันภายในตนเองที่ทำให้เลือกใช้ชีวิตที่อุทิศตนทำงานให้โดยไม่มีผลตอบแทน หรือได้ผลตอบแทนน้อย และไม่อาจนับรวมเข้ากับมาตรฐานของการตีค่าแรงงานเป็นเงินได้ตามแบบของสังคมแรงงานที่กำหนดกันอยู่ แรงผลักดันของอาสาสมัครที่มีจิตใจเป็นอุทิศตนเช่นนี้ มีปัจจัยหลักของการมาเป็นอาสาสมัครคือ

1). การหล่อหลอมหรือมีพื้นฐานมาจากครอบครัว

จิตวิญญาณการอุทิศตนเพื่อผู้อื่น หรือเพื่อความสุขของส่วนรวมนั้น มาจากการหล่อหลอมของครอบครัวเป็นหลัก ระบบคุณค่าที่ได้รับจากการถ่ายทอดจากหรือคนในครอบครัว โดยการสอน การทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ล้วนมีผลอย่างยิ่งต่อบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลและการมีจิตใจที่จะทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

2). การปรารถนาการยอมรับและการพัฒนาตน

ฉัตรวรรษ องคลัง (2550) กล่าวว่า ผู้ที่อุทิศตนเป็นอาสาสมัครมีความต้องการการยอมรับจากสังคมและคนรอบข้างในระดับหนึ่ง การยอมรับนี้สามารถสะท้อนได้จากการได้รับรางวัลในรูปของวัตถุ สิ่งของ โล่ประกาศเกียรติคุณ หรือการได้รับการยกย่อง ชมเชย การยอมรับในความสามารถของตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม การได้รับการยอมรับนี้มีแนวคิดว่าเป็นการสร้างตัวตนให้กับมนุษย์ แทนที่จะให้การอุทิศตนเป็นแนวทางของการบรรลุถึงความสุขในขั้นที่แตกต่างจากทรัพย์สิน เงินทอง และความต้องการอันเป็นแรงขับจากภายใน

การทำงานอาสาสมัคร จึงเป็นการทำงานเพราะมีความรัก มีความสุขในงาน ได้มีโอกาสสร้างสรรค์งานอย่างที่ต้องการ หากจะมีการยอมรับในผลงานก็น้อมรับมันอย่างมีสติ แต่เมื่อไม่มาหรือไม่มีก็อย่าคิดถึง ความต้องการทั้งหมดอยู่ที่ตัวงาน ทุกคนที่ได้ทำงานจะต้องเรียนรู้ถึงศิลปะ ความรักในงานที่ทำ มีความสุขในงานโดยไม่ต้องมีการยอมรับนับถือ

2.4 หลักสูตรพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัครในประเทศไทย

หลักสูตรที่มีวัตถุประสงค์ด้านการพัฒนาจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมของผู้เรียนซึ่งเป็นคนหนุ่มสาว, มุ่งพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะของผู้เรียน จากการเรียนรู้ในการทำงานบริการสังคม และมีเป้าหมายพัฒนาชนบทให้เข้มแข็งยั่งยืน หลักสูตรดังกล่าว คือ

1). **หลักสูตรโครงการอาสาสมัครพัฒนาองค์กรชุมชน** ภาคเหนือ กลาง ใต้ อีสาน ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (มหาชน) หรือ พอช.

หลักสูตรนี้เป็นหลักสูตร ในด้านส่งเสริมการทำงานชนบทที่เน้นจิตสำนึกของอาสาสมัคร (จิตอาสา) เพื่อพัฒนาบุคลากรเข้าไปสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนชนบทจุดเด่นของหลักสูตร คือ จำทำขึ้นโดยชุมชนเอง ด้วยการให้ผู้นำชุมชน (ปราชญ์ชาวบ้าน) โดยการสนับสนุนของ นักวิชาการภายนอกเป็นผู้กำหนดเนื้อหา รูปแบบการศึกษาที่ตอบสนองของความต้องการของตาม บริบทของชุมชนชนบทปัจจุบัน ผู้เข้ารับการศึกษาอบรมเป็นคนหนุ่มสาว โดยเฉพาะบุตรหลาน ชาวบ้านที่สำเร็จการศึกษาทุกระดับ เป้าหมายหลักสูตรคือ เพื่อสร้างอาสาสมัครที่มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณสมบัติที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตรงตามความต้องการของชุมชน

2). **หลักสูตร “อาสาพัฒนา” ของกรมการพัฒนาชุมชน (พช.)**

หลักสูตรนี้ดำเนินการโดยรัฐ เป็นหลักสูตรการพัฒนาเชิงอาสาสมัคร เพื่อให้มีบุคลากรที่จะสนับสนุนงานตามแผนงานของพัฒนาชุมชน (พช.) ได้ ดังนั้นเนื้อหาการอบรมจะกำหนดขึ้นจาก ทักษะ แนวคิด ความเชื่อการพัฒนา ตามแนวนโยบายของพัฒนาชุมชน(พช.) หรือให้สอดคล้อง กับนโยบายของรัฐ

3). **หลักสูตรของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.)**

หลักสูตรนี้ดำเนินการโดยองค์กรพัฒนาเอกชน มุ่งพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัครของคนหนุ่มสาว โดยมีเป้าหมายชัดเจน คือมุ่งพัฒนาบุคลากรให้เข้าไปทำงานทางสังคมแก่องค์กรพัฒนา ทั้งเขตเมืองและชนบท ไม่จำกัดเฉพาะชนบท

จุดเด่นของหลักสูตรนี้ คือ มีความใกล้ชิดกับสถานการณ์และปัญหาของชนบทในปัจจุบัน เนื่องจากมีฐานการจัดหลักสูตร โดยเฉพาะการฝึกภาคปฏิบัติเชื่อมโยงกับองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งทำงานอยู่ในชนบทและในเมือง บริบทจึงมีพลวัตมากกว่า และภาคทฤษฎีจะศึกษาจากปัญหาจริง เพื่อให้ผู้ศึกษามีความสามารถจะปฏิบัติการทางสังคมมากกว่าเน้นไปที่วิชาการ หรือเนื้อหาทางทฤษฎี จุดเด่นของหลักสูตรจึงมีผลอาจทำให้เกิดเป็นจุดอ่อนของหลักสูตรนี้ได้ในเวลาเดียวกัน คือ ระดับของฐานทางวิชาการที่จะพัฒนาระดับของปฏิบัติการทางสังคมมีจำกัด เช่น ความรู้ ทักษะ ของการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research & Development) การจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อรวบรวมประสบการณ์จากการปฏิบัติไปสู่ความรู้เชิงทฤษฎี-แนวคิด ที่จะนำไปใช้ ประโยชน์ในการพัฒนาระดับงานจากความรู้ที่รวบรวมได้

4). หลักสูตรของ “เสมสิกขาลัย” มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป

หลักสูตรนี้เป็นขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่จัดการศึกษาทางเลือกในระดับอุดมศึกษานอก ระบบสถาบันของรัฐ เป็นหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาจิตสำนึกส่วนรวมของมนุษย์ ไม่เจาะจงเฉพาะ เมืองหรือชนบท หรือการทำงานอาสาสมัคร หากมุ่งการพัฒนาให้บุคคลมีความมั่นคงในทางอุดมคติ มีจิตใจของการรับใช้สังคมด้วยความเอื้ออาทร แม้ว่าจะมิได้กล่าวถึงคำว่าอาสาสมัครโดยตรงก็ตาม หลักสูตรนี้จึงให้น้ำหนักกับการพัฒนาฐานด้านในของชีวิตหรือระดับจิตวิญญาณ เพื่อให้มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมโดยยั่งยืน ลักษณะเด่น คือ

- เป็นหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาเครื่องมือของการศึกษาเรียนรู้ เพื่อให้ผู้ศึกษามีความสามารถในการคิด สร้างสรรค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง (เรียน“วิธีการเรียนรู้”) เน้นการใช้เครื่องมือและกระบวนการคิดแบบใหม่ในการศึกษา
- เป็นหลักสูตรที่มีเนื้อหาพร้อมสมัย ครอบคลุมสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงในบริบทใหม่ ๆ ของสังคมทั้งในประเทศ และระดับโลก ทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นกรอบของการศึกษาเป็นแนวคิด เครื่องมือใหม่ในวงวิชาการ ด้วยการผสมผสานความรู้ของโลกตะวันตกและตะวันออก
- จุดเด่นซึ่งสำคัญมากที่สุด คือ เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นโดยได้รับความอนุเคราะห์จากนักวิชาการ นักคิด นักพัฒนา นักปฏิบัติการทางสังคมชั้นนำด้านต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงมีความหลากหลาย มิได้เป็นหลักสูตรจากกลุ่มบุคคลหรือแหล่งความคิดแนวเดียว

2.5 หลักสูตรพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัครของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

สำนักบัณฑิตอาสาสมัครจัดกิจกรรมที่เป็นหลักสูตรพัฒนาจิตสำนึกอาสาสมัครทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการหลายหลักสูตร คือหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต(บัณฑิตอาสาสมัคร) หลักสูตรนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม หลักสูตรสัมพันธ์ชนบท หลักสูตรเรียนรู้ร่วมกันสรรค์สร้างชุมชน และโครงการอบรมความรู้เกี่ยวกับชนบทไทย สำหรับการทบทวนวรรณกรรมครั้งนี้จะนำเสนอเพียง 3 หลักสูตร ดังนี้

2.5.1. หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต(บัณฑิตอาสาสมัคร)

1. ความเป็นมาของหลักสูตร

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต(บัณฑิตอาสาสมัคร) เป็นหลักสูตรระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต ใช้เวลาในการศึกษา 1 ปี ในความรับผิดชอบของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลักสูตรนี้เริ่มดำเนินการเปิดรับนักศึกษาครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2512 ในชื่อ “โครงการประกาศนียบัตรอาสาสมัครชั้นบัณฑิต” ในสังกัดคณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โครงการฯเปิดรับบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทุกสาขา จากสถาบันการศึกษาที่สภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ให้การรับรองวิทยฐานะ

ต่อมาในระหว่างปี พ.ศ.2513-2525 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โครงการการศึกษาชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสาสมัคร” ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบได้แยกออกมาเป็นหน่วยงานเอกเทศเทียบเท่าคณะ ในชื่อว่า “สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร” ในปี พ.ศ.2518 และต่อมายังมีการปรับเปลี่ยนเป็นหลักสูตรการศึกษาแทนโครงการแบบเดิมในชื่อ “หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร)” ในปี พ.ศ.2526 เรื่อยมาจนปัจจุบัน หากนับถึงปัจจุบัน(พ.ศ.2550) หลักสูตรนี้ได้ดำเนินการผลิตบัณฑิตอาสาสมัครมาแล้วจำนวนทั้งสิ้น 38 รุ่น มีผู้ผ่านการศึกษาในหลักสูตรนี้มาแล้วทั้งสิ้น 861 คน

ระบบการศึกษาของหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต(บัณฑิตอาสาสมัคร) ได้แบ่งช่วงระยะเวลา 1 ปีออกเป็น 3 ช่วง คือ 1) การศึกษารายวิชา จำนวน 17 สัปดาห์ 2) การปฏิบัติงานสนาม 27 สัปดาห์ และ 3) การทำสารนิพนธ์ จำนวน 8 สัปดาห์ โดยผู้เข้าเรียนจะต้องสอบผ่านทั้งงานศึกษารายวิชา การปฏิบัติงานภาคสนามและการจัดทำสารนิพนธ์ ซึ่งแนวทางและรายละเอียดของทั้ง 3 ส่วนนี้มีความแตกต่างกันไปตามการปรับปรุงหลักสูตรในช่วงเวลาต่าง ๆ กัน

2. พัฒนาการของหลักสูตร: จากอดีตสู่ปัจจุบัน

หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) เริ่มดำเนินการผลิตบัณฑิตอาสาสมัคร ตั้งแต่ปีการศึกษา 2512 ภายใต้ชื่อโครงการว่า “โครงการประกาศนียบัตรอาสาสมัครชั้นบัณฑิต” ในฐานะเป็นโครงการของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นระยะๆ ดังนี้

1) หลักสูตรการศึกษาประกาศนียบัตรชั้นสูงอาสาสมัคร (พ.ศ.2512-2525):

หลักสูตรนี้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 3 ข้อ คือ

- (1) ฝึกอบรมให้บัณฑิตไทยรู้จักเสียสละและบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์
- (2) ให้บัณฑิตมีความเข้าใจและคุ้นเคยกับสภาพสังคมชนบท บังเกิดความสนใจที่จะปฏิบัติงานในชนบท

(3) ส่งเสริมให้บัณฑิตมีทักษะในมนุษยสัมพันธ์และมีความริเริ่มในงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม องค์ประกอบของหลักสูตรกำหนดให้นักศึกษาต้องเรียนภาควิชาการ 7 รายวิชา รวม 21 หน่วยกิต ฝึกปฏิบัติงานสนาม 15 หน่วยกิต และจัดทำรายงานข้อปัญหาพิเศษ (หรือสารนิพนธ์) 4 หน่วยกิต

2) **หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) (พ.ศ.2526-2534) :** การปรับปรุงหลักสูตรครั้งนี้สืบเนื่องมาจากการดำเนินงานพัฒนาชนบทตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ซึ่งเน้นการพัฒนาชนบทแนวใหม่ หลักสูตรใหม่ได้วางวัตถุประสงค์ใหม่รวม 4 ข้อ คือ

(1) เพื่อส่งเสริมบัณฑิตไทยให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมชนบท มีจิตสำนึกความรับผิดชอบและความสามารถในการทำงานเพื่อส่วนรวม

(2) เปิดโอกาสและส่งเสริมให้บัณฑิตไทยได้ทำงานในพื้นที่ชนบทและกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยวิทยาการที่เหมาะสมฯ

(4) เพื่อส่งเสริมและประสานการดำเนินงานด้านการพัฒนาชนบทของหน่วยงานต่างๆและประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นผลให้การพัฒนาชนบทตามนโยบายของรัฐดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบของหลักสูตรกำหนดให้นักศึกษาจะต้องเรียนภาควิชาการ 4 หมวดวิชา รวม 11 หน่วยกิต คือ หมวดความรู้ว่าด้วยสังคมไทย หมวดจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสังคมและมนุษยสัมพันธ์ หมวดแนวทางการศึกษาและการทำสารนิพนธ์ และหมวดการพัฒนาชนบทไทย และฝึกปฏิบัติงานสนาม 15 หน่วยกิต ในพื้นที่โครงการพัฒนาต่างๆตามแผนพัฒนาชนบทพื้นที่ยากจน รวมทั้งการจัดทำสารนิพนธ์อีก 4 หน่วยกิต

3) **หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) ฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ.2535 (พ.ศ.2535-ปัจจุบัน) :** การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ในการปรับปรุงหลักสูตรในปี 2535 นี้เป็นการปรับวัตถุประสงค์และสัดส่วนหน่วยกิตในองค์ประกอบต่างๆของหลักสูตร โดยวัตถุประสงค์ที่ระบุในหลักสูตรฉบับนี้ คือ

(1) เพื่อผลิตบัณฑิตระดับประกาศนียบัตรให้เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดและวิธีการศึกษาและการพัฒนา โดยเน้นชุมชนชนบท และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตลอดจนมีความสามารถที่จะทำงานประสานร่วมกับชาวบ้านและหน่วยงานพัฒนาต่างๆ

(2) ส่งเสริมให้บัณฑิตอาสาสมัครเป็นผู้มีความหนักแน่น อดทน รู้จักเสียสละ มีความรับผิดชอบ มีมนุษยสัมพันธ์ และมีความคิดริเริ่มที่จะบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์

องค์ประกอบของหลักสูตรกำหนดให้นักศึกษาต้องเรียนภาควิชาการ 5 รายวิชา 14 หน่วยกิต ประกอบด้วยวิชาจิตวิทยาสังคม การศึกษาวิจัยสังคม เทคนิคการทำงานในชนบท ความรู้ว่าด้วยสังคมไทย และการพัฒนาชนบทไทย สำหรับการปฏิบัติงานภาคสนามมีจำนวนลดลงเหลือ 8 หน่วยกิตและการจัดทำสารนิพนธ์เพิ่มขึ้นเป็น 6 หน่วยกิต

3. หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต(บัณฑิตอาสาสมัคร) ณ ปัจจุบัน

1). ความมุ่งหมายของหลักสูตร

เพื่อการเรียนรู้สังคมจากสภาพความเป็นจริง และเพื่อเป็นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ และทำความเข้าใจสังคม ชนบทไทย ศึกษาแนวความคิดการพัฒนาชนบท รวมตลอดถึงการเรียนรู้ เครื่องมือที่จะใช้ในการศึกษา วิเคราะห์ชุมชนและฝึกปฏิบัติงานในชุมชน

2). วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1. เพื่อผลิตบัณฑิตในระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) ให้เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจในแนวคิด และวิธีการศึกษาและการพัฒนาโดยเน้นชุมชนชนบท และสามารถนำไปประยุกต์ ไปได้ ตลอดจนมีความสามารถที่จะทำงานประสานร่วมกับ ชาวบ้านและหน่วยงานพัฒนาต่างๆ

2. ส่งเสริมให้บัณฑิตอาสาสมัคร เป็นผู้มีความหนักแน่น อดทน รู้จักเสียสละ มีความรับผิดชอบ มีมนุษยสัมพันธ์ และมีความคิดริเริ่มที่จะบำเพ็ญตนเพื่อสาธารณประโยชน์

3). โครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตร

นักศึกษาจะต้องจดทะเบียนศึกษางานรายวิชา จำนวน 28 หน่วยกิต โดยศึกษางานรายวิชาต่าง ๆ ครอบคลุมโครงสร้างองค์ประกอบ และข้อกำหนดของ หลักสูตรดังนี้

1. การศึกษางานรายวิชา	14 หน่วยกิต
2. การปฏิบัติงานสนาม	8 หน่วยกิต
3. สารนิพนธ์	6 หน่วยกิต

4). ข้อกำหนดของหลักสูตร

1. การศึกษางานรายวิชา	14 หน่วยกิต

นักศึกษาจะต้องศึกษางานรายวิชา รวม 14 หน่วยกิต ระยะเวลา 17 สัปดาห์ ดังต่อไปนี้

รหัส	ชื่อวิชา	จำนวนหน่วยกิต	ระยะเวลา
บอ.(GV) 510	จิตวิทยาสังคม	3	48 ชม.
บอ.(GV) 511	การศึกษาวิจัยทางสังคม	3	48 ชม.
บอ.(GV) 512	เทคนิคการทำงานในชนบท	2	32 ชม.
บอ.(GV) 520	ความรู้ว่าด้วยสังคมไทย	3	48 ชม.
บอ.(GV) 521	การพัฒนาชนบทไทย	3	48 ชม.

2. การปฏิบัติงานสนาม 8 หน่วยกิต

รหัส	ชื่อวิชา	จำนวนหน่วยกิต	ระยะเวลา
บอ.(GV) 530	การปฏิบัติงานสนาม	8	27 สัปดาห์

3. สารนิพนธ์ 6 หน่วยกิต

รหัส	ชื่อวิชา	จำนวนหน่วยกิต	ระยะเวลา
บอ.(GV) 540	สารนิพนธ์	6	8 สัปดาห์

5). แผนการศึกษา

แผนการศึกษาสำหรับนักศึกษา จะทำการลงทะเบียนครบทุก

งานรายวิชา

ในภาคการศึกษาที่ 1 ดังนี้

บอ.(GV) 510	จิตวิทยาสังคม	(3)
บอ.(GV) 511	การศึกษาวิจัยทางสังคม	(3)
บอ.(GV) 512	เทคนิคการทำงานในชนบท	(2)
บอ.(GV) 520	ความรู้ว่าด้วยสังคมไทย	(3)
บอ.(GV) 521	การพัฒนาชนบทไทย	(3)
บอ.(GV) 530	การปฏิบัติงานสนาม	(8)
บอ.(GV) 540	สารนิพนธ์	(6)
	รวม	28 หน่วยกิต

6). คำอธิบายงานรายวิชา

บอ.510 จิตวิทยาสังคม 3 หน่วยกิต

GV 510 Social Psychology

การศึกษาเพื่อให้เข้าใจมนุษย์ในฐานะที่เป็นตัวกระทำและเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงสังคม เนื้อหาของการศึกษาคครอบคลุมถึงพัฒนาการทางสังคมมนุษย์ การเรียนรู้ทางสังคม บทบาททางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม แรงจูงใจ และทัศนคติที่มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลและกลุ่ม

บอ.511 การศึกษาวิจัยทางสังคม 3 หน่วยกิต

GV 511 Social Research Methods

การศึกษาเกี่ยวกับความหมายของการวิจัย การวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ความหมายของ คำว่า ชุมชน ข้อมูล หน่วยให้ข้อมูล และหน่วยวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูล

ที่จำเป็นต่อการพัฒนา ตัวแปร องค์ประกอบของตัวแปร ชนิดของตัวแปร มาตรฐานตัวแปร วิธีการศึกษาชุมชน การศึกษาเกี่ยวกับแบบการ วิจัย การเลือกข้อปัญหาและกำหนดประเด็นปัญหาวิจัย กรอบแนวคิดการสร้างและใช้เครื่องมือ เทคนิคการรวบรวมข้อมูลแบบต่างๆ การเลือกกลุ่มตัวอย่าง การประมวลผลข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์และเตรียมข้อมูล และการเขียนรายงาน

บอ.512 เทคนิคการทำงานในชนบท 3 หน่วยกิต

GV 512 Working Techniques in Rural Area

การสร้างความเข้าใจในการทำงานแบบอุดมการณ์อาสา-สมัคร การฝึกทักษะในการแสดงออกในชุมชน การสื่อความหมาย การเข้าใจตนเองและผู้อื่น การปรับตัวของบุคคล การฝึกกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีจุดหมาย และแบบแผนในการทำงาน ตลอดจนการเตรียมพร้อมก่อนลงสู่สนามปฏิบัติงาน การฝึกใช้เครื่องมือต่าง ๆ ฝึกทักษะการนำความรู้ทางวิชาการไปใช้ในการทำงานในชุมชน

บอ.520 ความรู้ว่าด้วยสังคมไทย 3 หน่วยกิต

GV 520 Review of Thai Society

การศึกษาสังคมไทยทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในลักษณะพลวัต (dynamic) โดยมองจากแง่ของสังคมศาสตร์ ขอบข่ายของการศึกษาจะครอบคลุมถึงกลไก และระบบการทำงานของ สังคมมนุษย์ พัฒนาการของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของสังคมไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมือง และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้น

บอ.521 การพัฒนาชนบทไทย 3 หน่วยกิต

GV 521 Thai Rural Development

การพินิจศึกษาวิวัฒนาการ หลักการ และแนวทางในการพัฒนาประเทศไทย โดยทั่วไปของไทย จากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะนับแต่ประเทศไทยเริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การพินิจศึกษา วิวัฒนาการ หลักการ และแนวทางในการพัฒนาชนบทในประเทศไทย ทั้งนี้ครอบคลุมไปถึง การวางแผนและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเน้นถึงสภาพความเป็นจริง องค์กรและสถาบันต่าง ๆ ที่มี อยู่ในชนบทของไทย

บอ.530 การปฏิบัติงานสนาม

8 หน่วยกิต

GV 530 Field Work

การเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาประมาณ 6 เดือน หรือประมาณ 27 สัปดาห์ ด้วยการปฏิบัติงานในโครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาลร่วมกับเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นและชาวบ้าน และ ยังทำการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน เพื่อทำความเข้าใจปัญหาของชุมชนตามระเบียบวิธีวิจัย

บอ.540 สารนิพนธ์

6 หน่วยกิต

GV 540 Mini-Thesis

การนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ตลอดจนการวิเคราะห์ นำเสนอ ปัญหา และข้อเสนอแนะตามกระบวนการระเบียบวิธีวิจัย

2. หลักสูตรทฤษฎีการบริการสังคม

1). หลักการและเหตุผล

จากสภาพการณ์ที่สังคมและวัฒนธรรมไทย กำลังถูกผลักดันให้เปลี่ยนแปลงไป ตามวัฒนธรรมกระแสหลักที่ครอบงำสังคมไทยอยู่ในขณะนี้ สังคมไทยได้แปรเปลี่ยนเป็นสังคมบริโภคนิยม เช่นเดียวกับสังคมตะวันตก มีผลให้วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมส่วนใหญ่ โดยเฉพาะสังคมเมือง เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมที่ทำการผลิตเพื่อกินใช้ พึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูล มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และแบ่งปันซึ่งกันและกัน กลายเป็นสังคมที่เกือบทุกคนในสังคมต้องตกอยู่ภายใต้ภาวะการครอบงำจากสังคมภายนอก ถูกกดดันด้วยภาวะการแข่งขัน แก่งแย่งแสวงหาผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ลักษณะเช่นว่ามานี้ได้กล่าวเป็นเสมือนจุดมุ่งหมายของการดำรงอยู่ในสังคม

สภาพการณ์ดังกล่าวนี้ มิได้มีผลเฉพาะบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะหากแต่ส่งผลต่อผู้คนทุกกลุ่มในสังคม นักศึกษาก็เป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงนี้อย่างมาก ดังจะเห็นได้ว่านักศึกษาปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะหลงไหลไปตามกระแสนิยมตะวันตกโดยขาดการไตร่ตรอง ทั้งนี้เพราะนักศึกษาซึ่งเป็นเยาวชน มักจะเป็นฝ่ายถูกกระทำและที่ผ่านมาได้ถูกวัฒนธรรมบริโภคนิยมครอบงำ นักศึกษาซึ่งเป็นเยาวชนจึงขาดความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ที่ตนเองมีต่อสังคม สื่อโฆษณาแหล่งบันเทิงเรีงรมย์ ล้วนเป็นตัวเร่งกระตุ้นให้นักศึกษาตกอยู่ภายใต้กระแสบริโภคนิยม และถอยห่างออกจากสภาพปัญหาและความเป็นจริงของสังคมมากขึ้นทุกขณะ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เคยได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงมาหลายยุคหลายสมัย แต่การเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในหมู่นักศึกษาปัจจุบันมิได้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ศึกษามีคุณภาพ และความรับผิดชอบต่อสังคม เช่นที่เป็นมาในอดีต หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เหล่านักศึกษา กำลังถูกรอบงำจากลักษณะสังคมบริโภคนิยม ที่มุ่งให้แต่ละคนแสวงหาประโยชน์และมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงคนส่วนใหญ่ในสังคม

ดังนั้นจึงถึงเวลาแล้วที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะได้ร่วมมือกันส่งเสริมให้ นักศึกษาได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของเยาวชนและได้เห็นความสำคัญของตนเอง รวมตลอดจนตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่พึงมีในการแก้ไขปัญหาสังคม ทั้งนี้เพราะนักศึกษาเป็นเยาวชนที่บริสุทธิ์ปราศจากผลประโยชน์ มีความกระตือรือร้น หากเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ใช้พลังของตนในทางสร้างสรรค์ โดยการใช้เวลาว่างนอกเหนือจากการศึกษาเล่าเรียน เพื่อทำประโยชน์ให้กับสังคมโดยใช้ความรู้พื้นฐานที่กำลังศึกษาอยู่ ด้วยการอาสาสมัครทำงานให้กับองค์กรรัฐและเอกชนที่ทำงานสาธารณประโยชน์ ซึ่งการทำงานเช่นนี้ย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อตัวนักศึกษา ทำให้เข้าใจโลกทัศน์และเข้าใจชีวิตที่เป็นจริงของสังคม รวมตลอดถึงมีโอกาสในการพัฒนาตนเองมากยิ่งขึ้น เช่นนี้แล้ว นักศึกษาก็จะกลายเป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่ายิ่งของสังคม

2).วัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมให้นักศึกษาระดับปริญญาตรี สนใจใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่สังคม ตามเงื่อนไข เวลา ความรู้ ความสามารถ และความสนใจของนักศึกษาแต่ละคน
2. เปิดโอกาสให้นักศึกษาที่สนใจกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม ได้มีช่องทางเลือกอื่น ๆ ในการบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สังคม
3. สนับสนุนการทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ขององค์กรรัฐและเอกชนด้วยการจัดหาอาสาสมัครที่เหมาะสมเข้าทำงานอาสาสมัคร ตามเงื่อนไขที่เหมาะสมและเป็นไปได้

3).วิธีการดำเนินงาน

1. รณรงค์ให้นักศึกษา ได้ตระหนักถึงปัญหาสังคมในแง่มุมต่าง ๆ พร้อมทั้งให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญและบทบาทภาระหน้าที่ที่ตนพึงมีต่อสังคม
2. เผยแพร่ให้นักศึกษามองเห็นช่องทางที่แต่ละคนจะทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ในเงื่อนไขต่าง ๆ กัน

3. จัดหาหน่วยงานสาธารณกุศลทั้งของรัฐและเอกชนที่พร้อมจะรับนักศึกษาเข้าช่วยงานในลักษณะอาสาสมัครบางเวลา ตามเงื่อนไขความรู้ ความสามารถ และเวลาว่างของนักศึกษาและตามความต้องการขององค์กรที่จะรับอาสาสมัคร
4. จัดอบรมนักศึกษาอาสาสมัครทำงานนอกเวลา (part time) ตามหลักสูตร 3 วัน เพื่อให้เข้าใจถึงบทบาทภาระหน้าที่ของตนที่มีต่อองค์กรที่รับอาสาสมัคร
5. จัดส่งนักศึกษาเข้าทำงานกับองค์กรที่ได้ทำความตกลงกันไว้ โดยมีเงื่อนไขการทำงาน 150 ชั่วโมง
6. ติดตามการทำงานอาสาสมัครของนักศึกษาที่จัดส่งไปทำงานอาสาสมัครนอกเวลาและให้คำปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น
7. สรุปประเมินผลการดำเนินงานร่วมกันทั้ง 3 ฝ่าย คือ นักศึกษา องค์กรผู้รับอาสาสมัครและสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

4).กิจกรรมหลัก

1. อบรมปลูกฝังและเสริมสร้างอุดมการณ์อาสาสมัคร และสำนึกแห่งความรับผิดชอบและเสียสละเพื่อสังคม
2. เรียนรู้ปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ ด้วยการลงไปร่วมปฏิบัติงานจริงในโครงการต่าง ๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน ไม่น้อยกว่าคนละ 150 ชั่วโมง
3. สรุปบทเรียน ประสพการณ์การทำงานและการเรียนรู้สภาพปัญหาสังคม

5).ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักศึกษาปริญญาตรี ได้ใช้ความรู้ความสามารถและความสนใจของตนในการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม
2. เปิดช่องทางเลือกให้แก่นักศึกษาในการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์
3. นักศึกษาได้เรียนรู้ทำความเข้าใจสังคมจากสภาพความเป็นจริงจากการทำงานอาสาสมัคร
4. นักศึกษาเกิดความรับผิดชอบต่อสังคม พร้อมจะเป็นผู้ให้ในฐานะที่ตนเองได้ประโยชน์จากสังคมมากกว่าผู้อื่น
5. นักศึกษาได้รู้จักตนเอง / สังคม เรียนรู้ที่จะเข้าร่วมแก้ปัญหาและปรับปรุงตนเอง

6).แนวคิดการจัดหลักสูตรการอบรมอาสาสมัครบริการสังคม

หลักการ

กระบวนการพัฒนาคนที่สำคัญด้านหนึ่งนั้น คือ การพัฒนาเสริมสร้างการรับรู้ และตระหนักในปัญหาสังคม รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าของตนเอง อีกด้านหนึ่งคือ การเสริมสร้างทักษะและประสบการณ์เพื่อเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขวาง เพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น เนื้อหาการฝึกอบรมจึงเป็นการผสมผสานเนื้อหาความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยเน้นให้เกิดการพัฒนาสำนึกแห่งความรับผิดชอบ ต่อสังคมและธำรงไว้ซึ่งความเสียสละของการเป็นอาสาสมัคร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อปลูกฝังอุดมการณ์การอาสาสมัคร เสริมสร้างสำนึกแห่งความรับผิดชอบ และเสียสละ กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มและตื่นตัวในการบำเพ็ญประโยชน์ ต่อสังคม
2. เพื่อเสริมความรู้เกี่ยวกับปัญหาสังคมและการพัฒนา ตลอดจนการทำงาน ขององค์กรเพื่อสาธารณประโยชน์
3. เพื่อเสริมสร้างทักษะในการทำงานอาสาสมัคร

กรอบเนื้อหาของหลักสูตรประกอบด้วย

1. แนวคิดและอุดมการณ์อาสาสมัคร (3 ชม.)

- วัตถุประสงค์
1. ให้เกิดความเข้าใจในแนวคิดอุดมการณ์อาสาสมัคร
 2. บอกถึงความใฝ่ฝันที่มีต่องานอาสาสมัคร
 3. ระบุถึงคุณสมบัติ หน้าที่ ของอาสาสมัคร

- เนื้อหา
1. แนวคิด อุดมการณ์ ความหมาย ของอาสาสมัคร
 2. คุณสมบัติ หน้าที่ของอาสาสมัคร
 3. แนวทางในการเสริมสร้างอุดมการณ์อาสาสมัคร

2. ความรู้ว่าด้วยปัญหาสังคมไทยและการพัฒนา และการทำงานพัฒนาของรัฐและ

เอกชน (6 ชม.)

2.1 ความรู้ว่าด้วยสังคมไทยและการพัฒนา

- วัตถุประสงค์
1. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่มีในสังคมไทย
 2. เข้าใจโครงสร้างสังคมไทย
 3. เข้าใจแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม

- เนื้อหา**
1. ปัญหาในสังคมไทย
 2. วิเคราะห์โครงสร้างสังคมไทย
 3. สาเหตุและที่มาของปัญหา
 4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและทางออกของปัญหาสังคมไทย

2.2 การทำงานพัฒนาขององค์กรรัฐและเอกชน

- วัตถุประสงค์**
1. เพื่อให้เข้าใจบทบาทขององค์กรทั้งของรัฐและเอกชนกับงานพัฒนาสังคม
 2. ให้เข้าใจประเภทและลักษณะงานขององค์กรพัฒนาที่ทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์
 3. เข้าใจถึง ปัญหา อุปสรรค และศักยภาพการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเพื่อสาธารณประโยชน์

- เนื้อหา**
1. วิวัฒนาการ ความเป็นมาขององค์กรพัฒนาที่ทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์
 2. ประเภทและลักษณะงาน ขององค์กรพัฒนาเพื่อสาธารณประโยชน์
 3. ปัญหา อุปสรรคและขีดจำกัดการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเพื่อสาธารณประโยชน์

3. กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

(6 ชม.)

- วัตถุประสงค์**
1. มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์
 2. ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยกระบวนการกลุ่ม
 3. ได้เรียนรู้วิธีการในการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและทำงานร่วมกับผู้อื่น

- เนื้อหา**
1. หลักมนุษยสัมพันธ์
 2. ความแตกต่างของบุคคล
 3. การทำงานเป็นกลุ่ม

3. หลักสูตรสัมผัสชนบท

1. หลักการและเหตุผล

การส่งเสริมให้นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีโอกาสออกไปเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชนบท นอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน โครงการสัมผัสชีวิตชนบท นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนานักศึกษา ส่งเสริมให้นักศึกษาได้พัฒนาตนเองเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ มีความคิดกว้างไกล มีจิตใจอาสา มีความสามารถในการดำรงชีวิต และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการสัมผัสชีวิตชนบท บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร จึงได้จัดโครงการฝึกอบรม สำหรับนักศึกษา โดยเน้นในเรื่องของการพัฒนาจิตสำนึกอาสา ซึ่งเป็นพื้นฐานแห่งความสำนึก และตระหนักในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมโดยรวม

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่และปลูกฝังอุดมการณ์จิตสำนึกอาสา ดำรงไว้ซึ่งความเสียสละพร้อมที่จะเรียนรู้ และช่วยเหลือผู้อื่น
2. เพื่อเสริมสร้างแนวคิดในการศึกษาชุมชน การทำงาน และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น
3. เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างกันและกัน

3. กรอบเนื้อหาโครงการฝึกอบรม ประกอบด้วย

1. แนวคิดอุดมการณ์อาสาสมัครและสำนึกจิตอาสา	2 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

ให้เกิดความเข้าใจในแนวคิดอุดมการณ์อาสาสมัครและจิตสำนึกอาสา

เนื้อหา

- แนวคิด ความหมาย ของคำว่า “อาสาสมัคร”
- คุณสมบัติพื้นฐาน และหน้าที่ของอาสาสมัคร
- การเสริมสร้างจิตใจ ดำรงไว้เรื่องจิตอาสา

2. เทคนิคการศึกษาชุมชน

2 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้และวิธีการศึกษาชุมชนอย่างง่าย สามารถนำไปปรับใช้ เพื่อศึกษาและการนำเสนอข้อมูล

เนื้อหา

1. เทคนิคการศึกษาชุมชนอย่างง่ายและรวดเร็ว
2. เทคนิคการรวบรวมและการนำเสนอข้อมูล

3. กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

2 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ นักศึกษาต่างคณะได้มีโอกาสรู้จัก เรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีโอกาสนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

เนื้อหา

1. หลักมนุษยสัมพันธ์
2. ความแตกต่างของบุคคล
3. การทำงานเป็นทีม

วิธีการดำเนินการ

1. ประสานงานผู้นำชุมชน
2. สำรวจพื้นที่เพื่อคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมในการดำเนินงานตามโครงการฯ
3. เข้าพื้นที่เพื่อเตรียมชุมชนล่วงหน้า ก่อนวันนำนักศึกษาลงพื้นที่
 - ร่วมประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน
 - คัดเลือกครัวเรือน และทำความเข้าใจในการรับนักศึกษาเข้าพักในหมู่บ้าน
 - ประสานงานวิทยากรท้องถิ่น
4. ประชาสัมพันธ์โครงการให้นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยผ่าน
 - กลุ่มกิจกรรมของนักศึกษา
 - อาจารย์ประจำคณะต่าง ๆ (ที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาบัณฑิตอาสาสมัคร)
 - กองกิจการนักศึกษา

- ประธานคณะกรรมการหอพักนักศึกษา
- กลุ่มนักศึกษาที่เคยร่วมโครงการสัมผัสชีวิตชนบท
- คัทเอาร์ทและโปสเตอร์
- เว็บไซต์ของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร
- งานประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัย และประชาสัมพันธ์คณะต่าง ๆ
- งานสถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

5. การจัดอบรมนักศึกษานอกสถานที่ 1 1/2 วัน ก่อนการลงพื้นที่หมู่บ้าน เพื่อเป็นการเสริมสร้าง แนวความคิด เรื่อง “กลุ่มสัมพันธ์” “แนวคิดจิตอาสา” “การศึกษาชุมชน” และเทคนิคการศึกษาชุมชน”

6. นำนักศึกษาเดินทางเข้าหมู่บ้าน จัดนักศึกษาพักกับครอบครัว ครอบครัวละ 2 คน แลกเปลี่ยนความรู้กับผู้นำท้องถิ่น ชาวบ้าน

7. ประเมินผลโครงการ และจัดทำรายงาน ส่งองค์การบริหารส่วนตำบล และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

8. มอบวุฒิบัตรแก่นักศึกษาหลักสูตรสัมผัสชีวิตชนบท

การประเมินผล

1. แบบประเมินผล
2. ประชุมกลุ่ม ผู้นำตำบล หมู่บ้าน และเจ้าของบ้านที่พักอาศัยร่วมกับนักศึกษา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. นักศึกษาได้เรียนรู้ในตัวเอง มีการปรับและพัฒนาตนเอง มีการคิดเป็นระบบ คิดถึงคนอื่นมากขึ้น
2. โครงการสัมผัสชีวิตชนบท เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสำนึกอาสา สร้างเครือข่าย“คนทำดี” เป็นการต่อยอดและขยายผลสู่หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) หลักสูตรนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคมและกิจกรรมอื่น ๆ ของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร
3. บัณฑิต “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” จะเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรมในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น